

Kunstenares Marjo Többen:

‘Ik wil mijn eigen wereld scheppen’

Voor het urnenveld van begraafplaats De Stille Hof in Hoogezand ontwierp Marjo Többen vier verschillende modellen partnerurnen. Een daarvan heeft een vierkanten uitsparing, waarin men een kubus (de tweede urn) kan plaatsen. Többen: “Of, zolang de partner nog leeft: een bijpassend vaasje dat ik speciaal hiervoor heb laten maken, met bloemen.” (foto: Berend Klijnstra)

Onder de naam Artalon Gedenkbeelden maakt ze urnen en gedenkmonumenten. Ze is lid van de Nederlandse kwaliteitsraad van de IFA (International Funeral Award) Organisatie en betrekt graag nabestaanden bij haar werk. Als kunstenares is Marjo Többen eigenzinnig, maar vooral ook sociaal.

De hemel is bewolkt en begraafplaats De Stille Hof in Hoogezand doet haar naam eer aan op deze zondagmiddag in november, want het is stil, héél stil. De graven liggen er keurig en in zichzelf verzonken bij. Ook even verderop, waar het door een beukenhaag omringde urnenveld het oude deel van de gemeentelijke begraaf-

plaats met het moderne deel verbindt, is de zondagsrust volmaakt. “Als je hier gaat zitten onder de hemelboom, kijk je naar het *theater der doden*”, zegt Marjo Többen. Ze wijst naar de bankjes rond de boom in het midden van het urnenveld. Rondom de bankjes en de hemelboom – “ja, die heet echt zo; in de zomer heeft hij prachtige grote bladeren” – staan als in een amfiteater in vier cirkels 120 witgrijze consoles opgesteld, die qua lengte van binnen naar buiten toe oplopen. Zeven daarvan zijn getooid met de urnen van Többen: vierhoekige, licht hellende zwart gepateneerde bronzen ‘schijven’, die perfect

op de consoles aansluiten. Een fraai en niet alledaags ontwerp, dat zelfs de architect, Pim Benus, die in 2007 het grondplan met de consoles ontwierp, verraste. Többen: “Hij had gedacht dat ik met van die ronde potjes zou komen.”

Saamhorigheid

Op de parkeerplaats bij de als rijksmonument aangewezen begraafplaats staat een rood volkswagenbusje, haar ‘werkbusje’. Voordat de eerste regenspatten vallen, zijn we al op weg naar Niebert, een dorpje ten westen van Groningen, waar de kunstenares te midden van de weilanden haar woon-

boerderij heeft. Naast medepassagiers vervoert ze met deze auto haar werkmaterialen en monumenten. “Samen met iemand anders kan ik tot 150 kilo tillen”, laat ze tussen neus en lippen door weten. Om vervolgens enthousiast verder te vertellen over haar samenwerking met de steenhouwerij, het glasatelier en de bronsgieterij. Over de mogelijkheid om nabestaanden te betrekken bij de uitvoering van het ontwerp. Over haar werk daarnaast, twee dagen in de week, als vakdocent beeldend vormen voor dove kinderen op het Henri Daniël Guyot Instituut (dit jaar omgedoopt tot Koninklijke Kentalis) in Haren. En over nog veel meer. Na twintig kilometer rijdt het busje schuddend en rammelend een landweggetje vol kuilen op. “Dit is mijn landgoed”, zegt ze trots als we voorbij de koeienstal van de buurman zijn gereden. “’s Ochtends lopen al die koeien hier het pad op. Geweldig! Ik vind het ook zo leuk om de landbouwmachines te horen. Vooral zondag vroeg als het verder overal rustig is en ik in mijn atelier aan het werk ben, geeft dat een gevoel van saamhorigheid.”

Vragen

Voor haar atelier in de verbouwde paardenstal staan vier van dezelfde consoles als op de begraafplaats van Hoogezand, als voorbeeld voor klanten. Aan de buitenmuur, bij wijze van uithangbord, hangen grote foto’s van ontwerpen van grafmonumenten. En jawel, in de hoek van de tuin prijkt het herinneringsmonument voor Niels, waar zij en haar toenmalige partner, Ronald Medema, in de negentiger jaren bekend mee werden. Voor een vijfjarige jongen die door een auto werd aangereden maakte het kunstenaarsduo een groot vierkanten monument van één meter hoge spijlen rond een achtergelaten gekleurde kinderbal. Samen met Medema maakte ze ook haar allereerste grafmonument. Dat was in 1993 naar aanleiding van het overlijden van zijn vader. Een gebeurtenis die een enorme impact op haar had. “De vader van Ronald stierf heel onverwacht aan een herseninfarct en heeft daarvoor nog zestien uur in coma gelegen”, vertelt ze, nadat ze ergens uit het atelier een map met foto’s van het monument tevoorschijn heeft getoverd. “Wat is coma? Wat houdt het proces van sterven in? Zijn dood riep bij mij zoveel vragen op! Toen ik zeventien was, overleed mijn oma met wie ik een bijzonder goede band had. Ook dat kwam allemaal terug. Haar dood was destijds aanleiding me te verdiepen in reïncarnatie en antroposofie. Na de dood

van Ronalds vader ben ik weer in de boeken gedoken en ook cursussen stervensbegeleiding gaan volgen. Wat voor zin heeft het leven als het na zoveel jaren ineens afgelopen is? Dat was een vraag die me enorm bezighield.”

Argusogen

Naar aanleiding van hun eerste grafmonument, twee ruw gekloofde stenen van graniet met als verbindend element een zwarte gepolijste balk met daarop de leidraad van hun huwelijk, kregen ze veel positieve reacties. Waarna al snel de eerste betaalde opdracht voor een grafmonument volgde. Többen: “Na het afronden van Academie Minerva in Groningen had ik twee verschillende banen. Daarnaast zat ik in de Adviesraad voor Beeldende Kunst van de Provincie Groningen en had ik samen met Ronald de zorg voor ons zontje. Het was niet zo gepland, maar langzamerhand zijn we ons

man en in de goede zin des woords een dwarsligger in de maatschappij”, aldus Többen. “Hij liet zich niet snel ‘lezen’. Om die reden heb ik zijn geboortedatum ook tegen de klok in vermeld. Uiteindelijk is er naar aanleiding van dit monument een nieuw veldje gecreëerd, waar nu de wat modernere grafmonumenten hun plekje vinden. En hier is Roelf herbegraven.” Elk monument is uniek en het idee ervoor ontstaat geleidelijk naar aanleiding van het gesprek met de familie, waar ze uitgebreid de tijd voor neemt. “Soms zit ik naderhand in de auto en heb ik het begin van het ontwerp al in mijn hoofd. Als ik thuis ben maak ik dan eerst wat schetsen, om die vervolgens zo’n twee weken weg te leggen. Daarna maak ik altijd een modelletje van schaal een op tien – ze diept een minimonumentje van hout en karton op uit een la – en een foto met een begeleidend verhaaltje om de familie een indruk te geven van wat het

.....
‘We hebben een steen in de vijver gegooid, waarna de kringen in het water zich langzaam hebben uitgebreid’
 .....

gaan toeleggen op het maken van gedenkbeelden. Ik werd lid van het Netwerk Uitvaartvernieuwers en de kunstenaarsgroep Memento. De kunstscene en de uitvaartbranche waren toen echt twee verschillende werelden. Ik weet nog dat de kunstenaars van Memento met hun bijzondere grafmonumenten op de uitvaartbeurs van 1996 met argusogen werden bekeken. Dat is nu gelukkig niet meer zo. Het is alsof we samen een steen in de vijver hebben gegooid, waarna de kringen in het water zich langzaam hebben uitgebreid.”

Dwarsligger

Wat telt bij een ontwerp is in de eerste plaats dat de vorm ‘klopt’ met het verhaal van de persoon in kwestie. Neem nu het grafmonument voor Roelf Schaank, een monument waarvan de plaatsing de nodige voeten in de aarde had. Uit een kast diepte ze een nieuwe fotomap op met daarin een afbeelding van een grote rechtopstaande steen van groene kwartsiet, bestaande uit twee delen met daar tussenin een regenboog van gekleurd glas. Dit grafmonument werd twaalf jaar geleden geweigerd, omdat de steen te hoog was en dwars op het graf moest komen te staan. Maar dat had de kunstenares niet zomaar bedacht. “Roelf was een enorm kleurrijke

gaat worden. Weer later maak ik het model op ware grootte en ga ik met de details aan de gang. Op ontspannen momenten krijg ik meestal de beste ingevingen. Dan nestel ik me bijvoorbeeld voor de televisie en zet ik zo’n model tussen het beeldscherm en mij in. Op die manier blijf ik er onbewust mee aan het werk.”

Het is de combinatie die het hem doet. Enerzijds het sociale aspect – het beste uit mensen willen halen, bijvoorbeeld door de nabestaanden hun eigen toets te laten toevoegen aan het model van was, dat later door de bronsgieterij wordt gegoten, óf door de kunstprojecten die ze op scholen en ziekenhuizen doet. Anderzijds is daar de trouw aan haar eigen sobere, robuuste beeldtaal, aan haar kunst. Voor de zoveelste keer staat ze op om iets te pakken: een boek over Bauhaus dit keer, de kunststijl waar ze als puber al gefascineerd door was. “Ik heb altijd mijn eigen wereld willen scheppen”, zegt ze met een glinstering in haar ogen. “Als je kijkt naar een kunstenaar als Jean Arp of een architect als Ludwig Mies van der Rohe, dan zie je dat hun werk nog steeds heel veel mensen beroert. Dat is iets wat ik voor mijn gedenkmonumenten ook graag zou wensen.” ■

.....
‘Wat is coma? Wat houdt het proces van sterven in? Zijn dood riep bij mij zoveel vragen op’
 .....